

SZEMENDREI ISTVÁN

Látjátok feleim

In memoriam Dózsa György

EGYÉTEK ÉS VEGYÉTEK
CSIKOROGTA
A VALÓVÁ TETT
SOKSZÁZADOS MÁKONYT
TRÓNJÁN TŰZZÉ FÉSZKELŐDÖTT
FŐLPARÁZSLOTT

Emlékmű a „büdös parasztnak”

MELOCCO MIKLÓS FÖLDMŰVES SZOBRA ÓPUSZTASZEREN

(Az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark a régészeti, természetvédelmi, néprajzi közéleti-politikai feladatain túl képzőművészeti alkotásokkal is igyekszik gazdagítani a látogatók elményeit. Különös helyszín ez a néhány négyzetkilométeres terület. Közel ezer év szobrászata találkozik itt, hiszen a XI. századi monostor kiegészített, gótikus szobor-maradványai éppúgy üzenetet hordoznak a kor szemléletéről, izlésvilágáról, mint ahogy az oszlopos emlékmű súlyomtollas Árpád-alakja, amely száz év távlatából, a millennium idejéből hozza a nemzeti érzés, a historizmus művészi palackpostáját. De a „szegedi kapu” több mint 70 négyzetméteres bronzdomborműve — Tóth Valéria alkotása —, valamint a támpilléreket díszítő, szegedi szobrászok által készített tondók már a kortársak véleményét fogalmazzák meg. Ehhez a gondolathoz kapcsolódik az augusztus 20-án, az Árpád-emlékmű és a tő-közötti részen fölavatott Földműves emlékmű, Melocco Miklós alkotása.)

— Az európai kultúra régóta tartozik a földművelőknek. Ők voltak azok, akik az első értelmes lépést tették az emberiség fennmaradásáért. Emlékük azonban a népi emlékezet, néhány irodalmi alkotás és egy-két részleteiben sikerült mű kivételével nem maradt fenn. Engem mardos a szegénykezés az óriási késés miatt. Különös tapasztalat, hogy az átlagember, a köznép, vagy ahogy sokszor mondjuk, az egyszerű plebsz fölépít magának egy hierarchiát és elfeledkezik önmagáról. Királyokban, fejedelmekben, szentekben, államférfiakban gondolkodik, s csak egy XIV. Lajos lehet olyan hülye, hogy kijelenti: az állam én vagyok és elfelejti hozzátenni, hogy a nemzet felett vagy a nemzet ellen. Ez a szobor, szándékom szerint, adósságtörlesztés. A múltból, a földből ásom ki a földművesnek, a cincinnátusnak, a rabszolganak, a jobbágnak, a „büdös parasztnak” az emlékművét. Nagy késéssel és szegyenkezve pótolva a bennem felgyülemlt szeretetet és tiszteletet.

(Az emlékműveknek is megvan a maguk sorsa, ennek a szobornak különösen. Eredetileg Felgyő rendelt Meloccotól földműves-szobrot, csak hogy a helybeliek pénztárcája sovány volt a kivitelezéshez. A megyei tanács segítségével Ópusztaszerre került a mű — mintegy nyolc évvel a szoborgondolat megszületését követően. Meg kell vallanom, a gipsztervet ismerve megdöbbentem az ópusztaszeri síkon. A terven még derékig érő, ringó búzatábla lesüllyedt a földszintre, s bizony ez sokat elvett a mű értékéből. A terven még hullámzó, csavarodó, szép ritmusú, örvénylő búzatábla itt szőnyegmintává változott, a figurák is mintha földbe ásva kutakodnának. Bizony, sokat vesztett a szobor eredeti erejéből, hatásából. Vajon eljut-e a művész üzenete azokhoz, akiknek szánta?)

— Ez nekem is kérdés. Meggyőződésem: feladatom nem lehet más, mint az, hogy a szobor legyen ötös felelet, szakmailag kiváló, s akkor még mindig hátra van, hogy egyáltalán érdekes-e, szükséges-e, megmarad-e száz év múlva is érvényesnek mondanivalója. Ma még az elmarasztalás is elsietett. Hiszen, szükséges 100—200 év, míg bebizonyosodnak valódi értékei.

(Ópusztaszer nemcsak az államalapítás, de a második honfoglalás, az 1945-ös földosztás emlékhelye is. Így teljesen jogos, hogy itt, ebben az évente több tízezer ember által látogatott, történelmi levegőt sugalló emlékparkban monumentuma legyen a parasztságnak. Emlékműve annak az ezeréves tevékenységnek, mely itt tartotta, mely gyökérzetét erősítette, virágait nevelte ennek a nemzetnek. Mi adta az indító lökést ehhez a szoborhoz?)

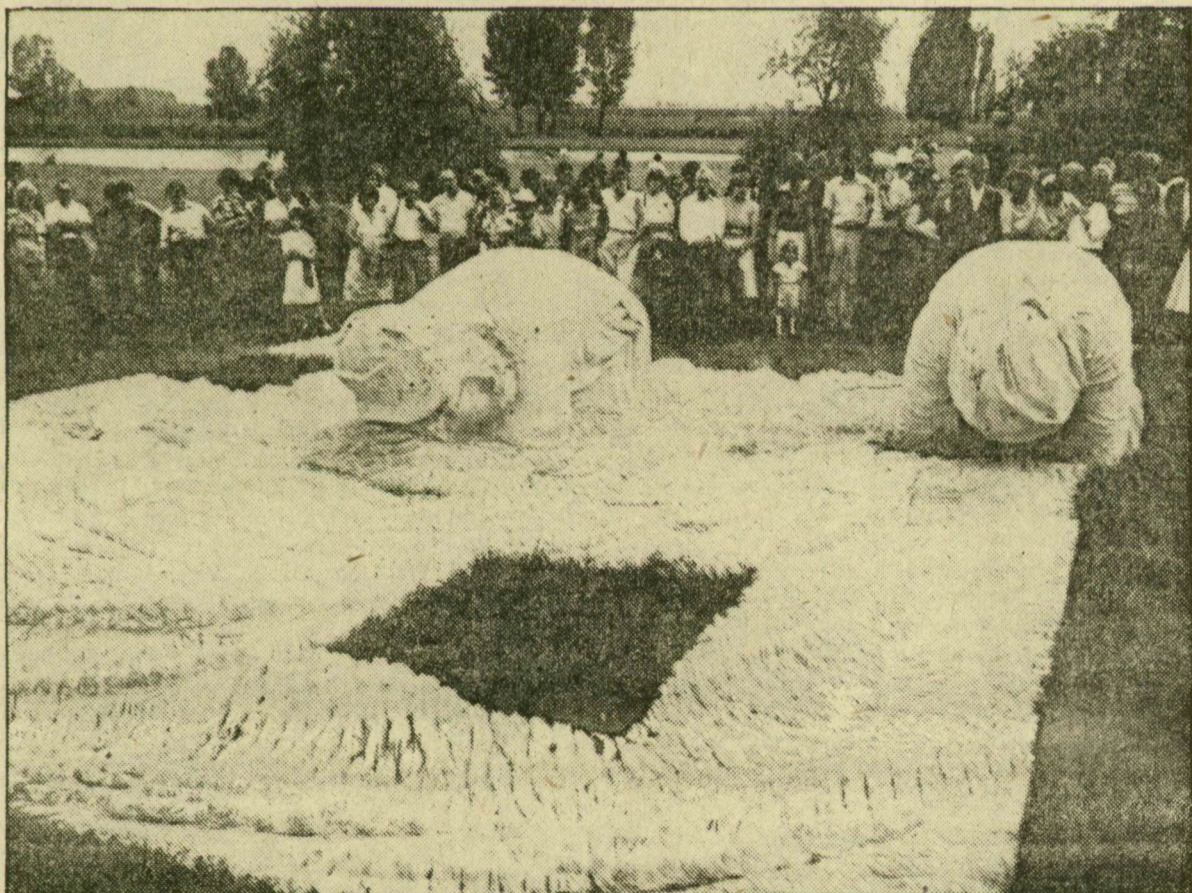
— Földműves emlékművet rendeltek nálam, de meggyőződésem, hogy megbízóim nem gondoltak utána ennek a szónak. Talán valami kaszás, kapás, ekés, kalásznéző, vagy kubicos figurát vártak tőlem. Tehát valamiféle részletet. A Földműves viszont — szerintem — mindenhez értett. Nemzedékekre visszamenőleg

képes volt megjósolni az időjárást, fölmérni a talajadottságokat, föltalálni a vetésforgót, megválogatni a növényeket, tudni az érényeket és ismerni a veszélyeket: A Földműves számomra a mindentudó, a földdel együtt lélegző, a természetet sejtjeiben ismerő, önmaga helyén ezen a földön pontosan kijelölő ember, aki tudja, mit kell megszéldíteni, magához kötnie, s mitől kell óvakodnia.

(Az avatás előtt, majd azt követően hallgattam az arra járók véleményét. Nemigen tudtak mit kezdeni a két figurával, a fű síkjában kalászosló mézskő-búzatáblával. Volt, aki megjegyezte, talán a maradék krumplit keresik a veremben: volt, aki azt mondta, ezek alszanak: mások úgy vélekedtek, a figurák nem is igazán parasztok. Melocco Miklós — aki a férfi figurájában önmaga arcát mintázta, ezzel is hangsúlyt adva azonosulásának —, miként vélekedik: szükséges-e tudni az embereknek, mit is csinál ez a két alak, köthető-e konkrét cselekvésnek mozdulatuk?)

— Órákon át itt ücsörögtem a szobor mellett, s hallottam, miket beszélnek az emberek. Sokféle vélemény elhangzott, jó néhány nem éppen hízelgő megjegyzés is. Szerintem nem kell tudni, mit csinál ez a két figura. Hadd kapaszkodjak bele az egyik szemlélő mondatába, aki azt mondta, hogy ezek bizonyára imádkoznak. Ez túlzás, túlságosan is szép, én mégis reméltem, hogy elhangzik. Bár azt is látni kell, hogy a nagy többség tanácstalanul áll a szobor előtt. Higgyük el, ezek valóban imádkoznak. Az imának sokféle formája van. Nem szabad leragadnunk annál, hogy az ima egyfajta vallásos szöveg értelmetlen darálása. Gondoljunk a siratóénekekre, a spontán születő könyörgésekre vagy az olyan profán fohászokra, amit a parasztemberek zsolozmáztak a terméshez: ériél meg kicsit búza, ne verjen el eső, hozz érett kalászókat, add meg mindennapi kenyereinket...

TANDI LAJOS

Mióta kutyás nép a magyar?

Erősen rimel a cím Mészöly Gedeonéval, Szeged hajdani nagy nyelvészével: *Mióta lovas nép a magyar?* Hóman Bálint írása préselte ki belőle híres tanulmányát. Azt állította Hóman, őseink a lovat csak akkor ismerhették meg, amikor vándorlásaik során egy „fejlettebb” nép, a török leigázta őket. Östörténetünk törökjéről van szó természetesen, nem a Jumurdzsákéről és nem Szulejmán nagy hadáról. Veszedelmes teória lehetett éppen akkor emlegetni hajdani nagy leigázásunkat, amikor — alig pár évvel később csak — a történelem talán legfélsikerültebb embere egész Európára jármot akart rakni. Ne legyünk kényesek, lökdöste bennünket a hosszú út során ezerfelé, de Mészöly szelleme szikrákat hányt, amikor egyik évszázó éppen előadta cáfolatát, és 1930-ban a *Népünk és nyelvünkben* meg is jelentette. Akkor még tudományos dolgozattal is lehetett évet zárni?

Azt állította Mészöly, nyelvi bizonyítékaink vannak rá, hogy elődeink már az ugor-korban ismerték a lovat. Amikor még együtt éltünk az osztályokkal és a vogulokkal. (*Kiszely István* embertan-kutató fölújított fölfogása igaz is lehet az őshaza kérdésében. Elképzelhető valóban, amit az Új Tükör egyik legújabb száma közöl, de talán löelméletünk nem befolyásolja. Östörténet-kutatóink egyike-másika már korábban a mai Kína területére tette őshazánkat, ide készült *Kőrösi Csoma Sándor* is, és erre a szára talált rá most újra Kiszely, hasznos bizonyítékokkal megrakodva, további kutatási lehetőség ígéréttel. A fölújított elméletnek bizonyára lesznek Mészöly-formátumú nyelvészei, de ne szaladjunk előre, hiszen mi most nem is a ló nyomát keressük.) Hol van hozzá viszonyítva a kutya? Ne várjon tehát tőlem senki a *gyermeklőhoz* fogható bizonyítékokat. Mészölynek a bokájáig se érnék föl.

*

Hozzáértő régész közreműködésével annyit sikerült csak megtudnom, hogy idősámitásunk előtt *nyolcezer* évvel már biztosan együtt lakott az ember házörző ebével. Vitatják ugyan ezt is, mert a tudományban az a legszebb, hogy minden tételét mindig vitatják — és Kiszely a példa rá, egyszerű-egyszer nem is hiába! —, de ha akár négyezer-évet tévedünk, akkor is fölvažhatunk rá. Horváth István azt írja a Magyarórdi toronyaljja című igen kitűnő könyvében, hogy a körös-kultúra embere idősámitásunk előtt *négyezerrel* már biztosan ismerte. Akármelyiket vesszük is, a nyolcezeret vagy a négyezret, holtbiztos, amikor még együtt ringattak bennünket finnugor testvéreinkkel, vagy az újabb bizonyítású elmélet szerint még az újgurok őseivel, már kutya nyalta a kezünket, és ha tehette, arcunkat is. Amikor a nagy fa gyökerén még aprócska bog lehetett csak magyarságunk, a kutya már ott koslatott körülöttnk.

Kár ekkora feneket keritenünk neki, mert a mi kérdésünk voltaképpen nem is ez, hanem az, mióta vagyunk mi annyira kutyás nemzet, amennyire most vagyunk. Gyerekségem elején még hallottam hírét, hogy a kismalac együtt növegetett a család védelme alatt, vele egy szobában, mert összesen csak egy szoba volt, és konyhául is az szolgált, de a kutyát-macskát akkor is kitétek éjszakára. Az egyiket azért, hogy a bontiek álmára vigyázzon, a másikat azért, hogy egeret-patkányt riogasson. Lám, még egy élet se telt el, és városi kutyák és városi macskák hálnak együtt gazdáikkal a meleg szobában, a malackára meg azt mondjuk, pfúj. Bár a tudomány megint belekavar egy kicsit a játékbá, mert azt kezdi bizonygatni, a malac sokkal könnyebben háziasítható, mert intelligensebb, mint a kutya.

Vita a másodjára megfogalmazott kérdés körül is lehet. Vannak, akik azt állítják igen erősen, azóta komázunk ennyire vele, amióta jól megy a sorunk. Drága jószág a szobakutya, külön húst kell venni neki. Más elmélet az ellenkezőjét mondja. Azóta ragaszkodunk hozzá, amióta jómóduknak is szegényebbek lettünk. Egyedül tengünk-lengünk, nincs kihez szólnunk, magunkhoz vesszük tehát a kutyát. Ide is eljön a tudomány, és bizonygatja, aki a kutyáját szereti, az infarktus is jobban elkerüli. Amíg simogatja, lecsihad a szíve. Ha így haladunk átokverte idegességünkben, megérjük talán, receptre is fölírják. Az Alpok havába keyeredett embert is kutya szabadítja ki, ha megtalálja, és azt is, akinek a szíve csavarodik be.

*

Írogatok néha a másokról, ezért elarasztnak kedves olvasóim újabbnál is újabb históriákkal. Megigérem, ez lesz az utolsó, többet nem írok, de ezt muszáj, mert aki küldte a levelet, arra az időszakra emlékszik, amikor Mészöly lovas tanulmánya megjelent. Ezért is állt egymás mellé fejemben a kettő. Azt mondja az illető, az apjától kapták, aki gátör volt. Esököpenye zsebében hozta haza, és sokat kellett szellőztetnie a zsebet, mert akkora volt csak, mint egy vakond. *Csibinek* hívták.

Kores volt a javából, húsz centinél magasabbra később se nőtt meg. Két szeme fölött két sárga pontocska, az egyik hátsó lábán fehér cipőcske, és nem volt farka. Férfi írta a levelet, nem asszony, és ennyi idő után is becézgeti pontocskával és cipőcskével! Szuka volt és szapora. Majdnem minden kölykét meghagyták, és előfordult, hogy malacot kaptak érte cserébe. Nagyobb barátja is volt Csibinek, a *Puszi*. Szintén kores, de bernáthegei kores. Ha kaparni kellett, mindig ő kapart, és harapott is helyette. Féreg a ház körül meg nem maradt, a patkányt, görényt és menyétet Csibi mind kifogta.

Történt pedig, zsebbe való kora után tizenkét évvel, hogy vadászni ment utolsó fiával, a *Dugóval*, a Holt-Maros partjára. Lovéseket hallanak egyszer. Levélírónk apja azonnal átlátta a veszedelmet, riasztotta a gyereksereget, fusanak a kutyákért, és hozzák haza. Puszi meg volt kötve. Dugó sántítja bár, de hazakerült, Csibit pedig derékig érő vízből húzták ki. Döglött patkány volt a szájában. Azt tévesztette össze a nagy vadász vadkacsával. Csibi tehát *elnézésből* halt meg.

Élhet még a nagy vadász is, mert nevét nem találok a levélben. Annyi van csak, hogy az Armentesítési Társulás elnökségi tagja volt, tehát ismerte is a kutyát. Hja, akkor még pusztulnia kellett a kisebbnek, ha a nagy ember elnézett valamit, és ezt ennyi idő múltán se tanácsos fölemlgetni név szerint. Dugó árván maradt, naponta végigjárta a mostani Marostorok utcát, mindenkitől a legjobb falatokat kapta patkányirtó szíveségéért, de a Holt-Maros partjára nem ment többet. Otthon legföljebb a macskák elől lefetyelte el a tejet. Farka neki se volt, mint az anyjának, húsz centinél magasabbra ő se nőtt meg, és a kores bernáthegei neki is kapart.

Aki a levelet írta, és az Ortutay utcában lakik most, biztos, hogy 1930 óta *kutyás magyar*. Arról nem szól, hogy a panelban tart-e akármilyet. Aki ennyire szereti, biztosan nem.

HORVÁTH DEZSŐ